УДК 373.2.09

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-8(346)-1-39-47

Шкарупа Єлизавета Олександрівна,
асистент кафедри дошкільної та початкової освіти
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», м. Старобільськ, Україна.
lizaskarupa@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-8410-1241>

СПЕЦИФІКА ОРГАНІЗАЦІЇ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Особливої актуальності у теперішній час розвитку української освіти в контексті подальшої інтеграції у Європейський та світовий простір набуває проблема підготовки фахівців дошкільної галузі, де вихователь закладів дошкільної освіти (ЗДО) має стати рушійною силою у створенні сучасної системи дошкільної освіти через ефективне впровадження інновацій в освітній процес, цільових науково-педагогічних досліджень і концептуальних засад у практику діяльності закладів вищої освіти України.

Підтвердження цьому знаходимо у Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про вищу освіту», у яких наголошується на необхідності підвищення якості професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, здатних у подальшому вирішувати завдання всебічного розвитку та виховання дітей.

Оскільки компетентний фахівець дошкільної галузі стає запорукою гармонійного розвитку дитини-дошкільника, який є новою генерацією української нації, особливої актуальності набуває якісна фахова підготовка майбутніх вихователів ЗДО з урахуванням сучасних реалій. З іншого боку, ґрунтовний аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє констатувати, що на даний час в системі дошкільної освіти України актуалізується проблема професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО до керівництва гуртковою роботою, що зумовлено значним педагогічним потенціалом такої діяльності.

Уважаємо, що саме система гурткової роботи у закладах дошкільної освіти України в ідеалі покликана забезпечити можливість кожній дитині у вільний від занять час всебічно розвивати власні здібності і захоплення. Доведено, що дошкільники значний обсяг часу в дитячому садку проводять у неорганізованих видах діяльності, просто маніпулюючи іграшками чи іншим дидактичним матеріалом, а вдома – сидючи за телефоном, комп'ютером чи планшетом.

Саме вільний час стає тією сферою, де відбувається формування особистості, гуманістичних ідеалів і цінностей, а також підвищення культурних можливостей молоді. Дозвілля підростаючого покоління при недостатній культурі його організації не тільки не приносить розкриття творчих здібностей, а навпаки, може перетворитися у неконтрольований асоціальний фактор для суспільства (Білецький, Біленець, Золотарьова, 2021, с.112).

Організація дозвілєвої діяльності та її педагогічні методи досліджувались такими вченими: Р. Азарова, Г. Анашкіна, В. Бочелюк, В. Бочаров, А. Воловик, В. Воловик, І. Єрошенкова, В. Піча, Р. Стебинс, Ю. Стрельцова, Б. Трушин. Проблемою ефективної організації вільного часу дітей займалися також вітчизняні дослідники, зокрема: В. Петрушин, О. Биковська, Л. Калініна, О. Скоропад, Е. Богородська тощо. Зауважимо, що на даний час проблему організації гурткової роботи розглядають у своїх працях такі дослідники: Н. Брижак, О. Долинна, Т. Ковальчук, О. Низковська.

Наголосимо, що оптимальна структура навчально-виховного дня в ЗДО передбачає, що після занять діти мають час на відпочинок, отже, можуть бути задіяні у гуртковій роботі. Цінність гурткової роботи полягає у тому, що вона підсилює варіативну складову дошкільної освіти, сприяє практичному застосуванню знань і навичок, отриманих в ЗДО, стимулює пізнавальну мотивацію вихованців. Найголовніше – в умовах гурткової роботи діти можуть розвивати свій творчий потенціал, оволодівати навичками адаптації до сучасного суспільства і повноцінно організовувати свій вільний час. Гурткова діяльність дітей органічно поєднує різноманітні види організації змістовного дозвілля (відпочинок, розваги, свята, творчість) з різними формами освітньої діяльності.

Натомість, проблема організації гурткової роботи, її специфіка в умовах ЗДО все ще потребує додаткового вивчення у теоретико-практичній площині.

Отже, *метою статті* є дослідження специфіки організації гурткової роботи у ЗДО.

Логіка наукового дослідження передбачає, перш за все, розкриття сутності таких дефініцій як: «гурток», «гурткова робота», «керівник гуртка».

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови поняття «гурток» розглядається як організація осіб, об'єднаних для спільної діяльності, спільних занять (Бусел, 2005). У Законі України «Про позашкільну освіту» гурток трактується як «об'єднання учнів одного або різного віку, зацікавлених у додатковому отриманні знань» (Закон України «Про позашкільну освіту», 2001).

У сучасних розвідках термін «гурток» розуміється як форма організації освітнього процесу. Так, Г. Пустовіт визначає поняття «гурток» як «основну традиційну форму реалізації змісту навчально-

виховної роботи з дітьми та молоддю в позашкільних навчальних закладах різного спрямування» (Пустоцвіт, 2003, с. 10).

Гурток – це об'єднання вихованців, учнів і слухачів відповідно до їх нахилів, здібностей, інтересів до конкретного виду діяльності з врахуванням їх віку, психофізичних особливостей, стану здоров'я (Долинна, Низковська, 2010).

Гурткова робота дітей дошкільного віку пов'язана здебільшого з освітнім процесом, що здійснюється на заняттях і ґрунтується на знаннях і навичках, набутих під час навчальних занять, оскільки гурткова робота не обмежується вимогами програми, не є конкретизована у змісті програми, то це сприяє урізноманітненню видів роботи під час роботи гуртка, заглиблює у різні види мистецтва, поєднання різних технік виконання того чи іншого виду роботи (Макаренко, 1955).

Керівник гуртка – матеріально-відповідальна особа, яка несе повну відповідальність за збереження обладнання та інвентарю. Він повинен вести облік матеріальних цінностей, що видаються для роботи гуртка, стежити за станом обладнання, своєчасно проводити профілактику та ремонт (Пітко, 2019, с. 35).

Керівник гуртка, секції, студії, інших форм гурткової роботи позашкільного навчального закладу – це педагогічний працівник системи позашкільної освіти, який забезпечує навчальне середовище для самовизначення, самореалізації та самовдосконалення дітей та учнівської молоді шляхом організації роботи однієї із форм гурткової роботи з певного напрямку позашкільної освіти (Пітко, 2019, с. 35).

Уважаємо, що майбутній вихователь ЗДО, який може бути організатором гурткової роботи та керівником гуртка, повинен чітко усвідомлювати головні дидактичні завдання та виважено підходи до вибору найбільш адекватних принципів організації та керівництва гуртковою діяльністю в ЗДО.

Тому на наш погляд, більш ґрунтовного вивчення потребує проблема керівництва гуртковою роботою.

Керівництво гуртковою роботою в ЗДО має певні особливості, вимоги та правила дотримання. Зміст та ефективність роботи гуртка залежать від правильної організації, підготовки і проведення занять. Ефективність формування і розвитку творчих здібностей у гуртковій роботі у більшості залежить саме від вміння керівника організувати творчу діяльність дітей, якщо завдання для дітей будуть доступними, то їм буде працювати легко і цікаво.

Насамперед, організовуючи гурткову роботу, педагог має враховувати принципи наукової обґрунтованості педагогічних впливів; неперервного удосконалення змісту гурткової роботи; практичної спрямованості гурткової роботи; активності; гуманізму і демократизму; індивідуального підходу.

Керівником гуртка може бути спеціаліст певного фаху, якого запрошують для проведення гурткових занять: хореограф, викладач фізичної культури, праці, іноземної мови, музики і співів або фахівець, який працює в ЗДО за штатним розписом.

До керівництва гуртковою роботою доцільно залучати також батьків вихованців, інших дорослих членів родин, які (за домовленістю з адміністрацією дошкільного закладу та за власним бажанням) на громадських засадах можуть брати участь у проведенні деяких гурткових занять. Наприклад: з вишивання, художнього плетива, орігамі, флористики, різьблення по дереву, акробатики абощо. При цьому важливо врахувати наявний рівень виконавчих умінь цих людей, їх хист до спілкування з дітьми, інтерес, схильність до педагогічної діяльності. Директор ЗДО, методист, керівник гуртка мають опікуватися такими «добровольцями», надавати їм своєчасну методичну допомогу в підготовці гурткових занять, усіляко заохочувати їх ентузіазм, ініціативу, потяг до творчості (Мелентьєв, 2013, с. 182).

Зауважимо, як показує практика незалежно від отриманої освіти у керівника гуртка, позитивний наслідок гурткової роботи, зацікавленість, бажання у гурткових заняттях значною мірою залежать від його особистих якостей і професійної майстерності. Кожен малюк прагне до творчості і руху. Це приносить дітям радість, впевненість у собі, допомагає пізнавати себе і світ навколо, дає можливість виявити в роботі дітей самостійність, ініціативу, одержати від товаришів слушну пораду саме це і приваблює дошкільників в гуртки. Усе це може забезпечити професіонал своєї справи тобто керівник гуртка.

Зі свого боку зазначимо, що керівник гуртка повинен знати законодавчі і нормативно-правові акти: Конституцію України, Закони України “Про дошкільну освіту”, “Про освіту”, “Про позашкільну освіту”, Конвенцію про права дитини, Державну цільову соціальну програму розвитку позашкільної освіти; програмно-методичні матеріали і документи щодо проведення педагогічного процесу відповідно до напрямку діяльності естетичного циклу (образотворчої діяльності, художньої праці, гри на музичних інструментах, хореографічні, вокальні, театральні), спортивні (гімнастики, акробатики, ритмічної гімнастики, плавання, настільного тенісу тощо), іноземної мови та ін., закономірності особистісного розвитку та вікових особливостей дітей, основи педагогіки, психології, фізіології, гігієни, сучасні освітні тенденції, останні досягнення в галузі науки і техніки, культури, мистецтва (за профілем), форми і методи навчально-виховної роботи; основи педагогічної етики; державну мову відповідно до чинного законодавства про мови в Україні.

Ефективність гурткової роботи значною мірою зумовлюється належним програмово-методичним забезпеченням. Робота гуртка будується за авторською програмою, складеною його керівником на

основі власного доробку та запозиченого досвіду інноваційної педагогічної діяльності. Така робоча програма має узгоджуватися з освітньою, за якою працює ЗДО. При цьому керівник гуртка не має права копіювати її, а навпаки, може у поставлених завданнях і змісті перевищувати рівень стандарту в межах обізнаності дітей-гуртківців. От чому програми гурткової роботи потребують експертної оцінки та затвердження (Програми гуртків, 2007, с. 3-80).

Сучасне заняття вимагає від керівника гуртка не лише знань, а й володіння сучасними педагогічними технологіями, що активізують інтерес й увагу вихованця, спонукають до мислення і творчої діяльності. Керівник гуртка відповідно до напрямку творчого об'єднання, теми та завдань заняття сам обирає форму і структуру навчальних занять, методи навчання, керуючись їх педагогічною доцільністю, особливостями пізнавальної діяльності вихованців та іншими чинниками, що зумовлюють результативність навчання та виховання дітей (Пітко, 2020, с. 79).

Керівник гуртка розподіляє матеріали теми на відповідну кількість занять. Визначає послідовність вивчення тем на заняттях. Окреслює цілі та завдання кожного заняття, його зміст і підбирає відповідні методи роботи. Враховуючи специфіку роботи в гуртках, кожен керівник вишукує, випробує власні знахідки, що відповідають його напрямку роботи, його вихованцям. Однак, є загальні вимоги до організації і проведення занять, яких потрібно дотримуватися (Пітко, 2019, с. 35).

Специфікою організації роботи гуртка в ЗДО є наявність перспективного плану. Керівник гуртка, послугуючись робочою програмою, складає перспективний та календарний плани гурткової діяльності. Перспективний план (сітка гурткових занять) розробляється, зазвичай, на місяць (можна й на квартал, півріччя, навчальний рік). У ньому зазначаються дати проведення, тематика й основна мета занять. Календарно-тематичний план містить розробки занять на 1–2 тижні (з орієнтовного розрахунку – два заняття щотижня). Зазначаються тема, програмові завдання, обладнання, матеріали, атрибути та (схематично) хід кожного заняття.

Особливої уваги потребує складання загального розкладу гурткових занять у ЗДО, що також є специфікою організації такої роботи. У ньому мають узгоджуватися заняття гуртків різних профільних напрямів для дітей різних вікових груп. Наявність такого розкладу дає змогу раціонально спланувати використання приміщень, відведених під гурткову роботу, а також не дублювати в гурткових заняттях ті види діяльності, на яких базувалися навчальні заняття першої половини дня (Мелентьєв, 2013, с. 182).

Як бачимо, гурткове заняття – це складне педагогічне явище, витвір таланту кожної особистості, де є змога щоразу показувати зразки

засвоєння гуртківцями знань, умінь та навичок. Залежно від провідної дидактичної задачі, структури заняття, характеру пізнавальної діяльності, логічного змісту роботи.

С. Пітко поділяє гурткові заняття в ЗДО на такі типи:

- вступне заняття;
- заняття первинного ознайомлення з матеріалом;
- заняття вивчення та засвоєння нового матеріалу (нових знань, умінь, навичок);
- заняття формування практичних умінь та навичок;
- заняття із закріплення, повторення та узагальнення;
- узагальнення та систематизації знань, умінь та навичок;
- заняття практичного застосування знань, умінь та навичок;
- заняття контролю та корекції знань, умінь та навичок;
- підсумкове заняття;
- змішане (комбіноване) заняття (керівник гуртка пояснює, закріплює, повторює, контролює) (Пітко, 2020, с. 79).

Отже, в гуртковій роботі особливу роль відіграє керівник гуртка-педагог. Адже керівник гуртка є гарантом освітньої якості і запорукою ефективно організованої гурткової роботи в ЗДО. Важливим аспектом плідного керівництва гуртковою роботою є створення умов для виявлення і розвитку розумових, творчих, фізичних, духовних та креативних здібностей дошкільників, прищеплення гуртківцям усвідомлення значущості гурткової діяльності, за допомогою якої дитина зможе провести самоаналіз та самооцінку своєї роботи та результатів.

Означена проблема має велику дослідницьку перспективу та потребує подальшого розвитку та реалізації в практичній діяльності вихователів, батьків та громадськості. Подальші наукові розвідки будуть присвячені дослідженню проблеми підготовки майбутніх вихователів ЗДО до організації гурткової роботи.

Список використаної літератури

1. Білецький О. А., Золотарьова В. В., Біленець А. В. Проблема організації дозвілля дітей і підлітків в позашкільній роботі. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2021. № 1 (339). С. 112–119. **2. Брижак Н. Ю.** Методика гурткової та клубної роботи в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах : навчальний посібник. К. : Логос, 2017. 126 с. **3. Долинна О.,** Низковська О. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі. *Дошкільне виховання*. 2010. № 10. С. 7–10. **4. Закон** України «Про позашкільну освіту». *Освіта України. Нормативно-правові документи*. К., 2001. С. 229–251. **5. Мелентьєв О. Б.** Теорія і методика позашкільної освіти. Умань : «АЛМІ», 2013. 182 с. **6. Методичний** путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкільля. Ч. 1 / уклад.

С. Б. Пітко. Львів : ЛОІППО, 2019. 35 с. **7. Методичний** путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкілля. Ч. 2 / уклад. Пітко С. Б. Львів : ЛОІППО, 2020. 79 с. **8. Програми** гуртків художньо-естетичного напрямку: юні музиканти, фантазери, художники, актори. *Позашкілля*. 2007. № 7. С. 3–80. **9. Пустовіт Г. П.** Позашкільна освіта: сутність, мета, перспективи. *Рідна школа*. 2003. №2. С. 14–18. **10. Шкарупа Є. О.** Організація гурткової роботи в умовах ЗДО: теоретичний аспект. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2021. № 1 (339). С. 234–242.

References

- 1. Biletskyi, O. A.,** Zolotarova, V. V., & Bilenets, A. V. (2021). Problema orhanizatsii dozvillia ditei i pidlitkiv v pozashkilnii roboti [The problem of organizing the leisure of children and adolescents in extracurricular activities]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University*, 1 (339), 112-119 [in Ukrainian].
- 2. Bryzhak, N. Yu.** (2017). Metodyka hurtkovoi ta klubnoi roboty v zahalnoosvitnikh ta pozashkilnykh navchalnykh zakladakh [Methods of group and club work in secondary and out-of-school educational institutions]. K.: Lohos [in Ukrainian].
- 3. Dolylna, O.,** & Nyzkovska, O. (2010). Pro orhanizovanu i samostiinu diialnist ditei u doshkilnomu navchalnomu zakladi [About organized and independent activity of children in preschool educational institution]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool education*, 10, 7-10 [in Ukrainian].
- 4. Zakon** Ukrainy «Pro pozashkilnu osvitu» [Law of Ukraine «On extracurricular education»]. (2001). *Osvita Ukrainy. Normatyvno-pravovi dokumenty – Education in Ukraine. Regulatory documents*. (pp. 229-251). Kyiv [in Ukrainian].
- 5. Melentiev, O. B.** (2013). Teoriia i metodyka pozashkilnoi osvity [Encyclopedia for social workers]. Uman: «ALMI» [in Ukrainian].
- 6. Pitko S. B.** (Eds.). (2019). Metodychnyi putivnyk kerivnyka hurtka suchasnoi shkoly ta pozashkillia [Methodical guide of the head of the circle of modern school and out-of-school]. Part 1. Lviv: LOIPPO [in Ukrainian].
- 7. Pitko S. B.** (Eds.). (2020). Metodychnyi putivnyk kerivnyka hurtka suchasnoi shkoly ta pozashkillia [Methodical guide of the head of the circle of modern school and out-of-school]. Part 2. Lviv: LOIPPO [in Ukrainian].
- 8. Prohramy** hurtkiv khudozhno-estetychnoho napriamku: yuni muzykanty, fantazery, khudozhnyky, aktory [Programs of art and aesthetic circles: young musicians, dreamers, artists, actors]. (2007). *Pozashkillia – Extracurricular activities*, 7, 3-80 [in Ukrainian].
- 9. Pustovit, H. P.** (2003). Pozashkilna osvita: sutnist, meta, perspektyvy [Extracurricular education: essence, purpose, prospects]. *Ridna shkola – Native school*, 2, 14-18 [in Ukrainian].
- 10. Shkarupa, E. O.** (2021). Orhanizatsiya hurtkovoyi roboty v umovakh ZDO: teoretychnyy aspekt [Organization of group work in the conditions of PEI: theoretical aspect]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of*

Luhansk Taras Shevchenko National University, 1 (339), 234-242 [in Ukrainian].

Шкарупа Є. О. Специфіка організації гурткової роботи у закладах дошкільної освіти

Статтю присвячено дослідженню специфіки організації гурткової роботи у ЗДО. Автором розкрито сутність понять «гурток», «гурткова робота», «керівник гуртка». Наголошується на важливості гурткової діяльності в ЗДО, її значному педагогічному потенціалі.

Визначено, що зміст та ефективність роботи гуртка залежать від правильної організації, підготовки і проведення занять. Ефективність формування і розвитку творчих здібностей у гуртковій роботі здебільшого залежить саме від уміння керівника організувати творчу діяльність дітей, якщо завдання для дітей будуть доступними, то їм буде працювати легко і цікаво.

Проаналізовано типи й способи організації і проведення гурткової роботи у ЗДО. Доведено, що керівництво гуртковою роботою в ЗДО має певні особливості, вимоги та правила дотримання.

Ключові слова: гурток, гурткова робота, керівник гуртка, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти.

Шкарупа Е. А. Специфика организации кружковой работы в дошкольных образовательных учреждениях

Статья посвящена исследованию специфики организации кружковой работы в ДОУ. Автором раскрыта сущность понятий «кружок», «кружковая работа», «руководитель кружка». Отмечается важность кружковой деятельности в ДОУ, ее значительный педагогический потенциал.

Определено, что содержание и эффективность работы кружка зависит от правильной организации, подготовки и проведения занятий. Эффективность формирования и развития творческих способностей в кружковой работе во многом зависит от умения руководителя организовать творческую деятельность детей, если задачи для детей будут доступны, то им будет работать легко и интересно.

Проанализированы типы и способы организации и проведения кружковой работы в ДОУ. Доказано, что руководство кружковой работой в ДОУ имеет некоторые особенности, требования и правила соблюдения.

Ключевые слова: кружок, кружковая работа, руководитель кружка, дети дошкольного возраста, дошкольное образовательное учреждение.

Shkarupa E. The Specifics of the Organization of Group Work in Preschool Educational Institutions

The article is devoted to the study of the specifics of the organization of group work in preschool educational institutions. The author revealed the essence of the concepts «group» «group work», «head of the group». It is emphasized the importance of group activities in preschool educational institutions, its significant pedagogical potential.

It is determined that the content and effectiveness of the work of the group depend on the correct organization, preparation and conduct of classes. The effectiveness of the formation and development of creative abilities in group work mostly depends on the ability of the head to organize the creative activities of children, if the tasks for children are available, then they will work easily and interestingly.

The types and methods of organization and conduct of group work in preschool educational institutions are analyzed. It is proved that the management of group work in preschool educational institutions has certain features, requirements and rules of compliance.

Key words: group, group work, head of the group, preschool age children, preschool educational institution.

Стаття надійшла до редакції 28.10.2021 р.

Прийнято до друку 26.11.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Караман О. Л.